

Türkiye’de Okullar Arası Başarı Farklarını Azaltmaya Yönelik Yeni Bir Adım: Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi

Öz

Türkiye’de 2023 Eğitim Vizyonu sonrasında mesleki eğitimde kaliteyi artırmaya yönelik sistematik adımlar atılmış ve kısa sürede sonuçları alınmaya başlanmıştır. Sektörlerle kurulan iş birliklerinin kapsamı ve ölçeği genişletilmiş ve kalite güvence sistemi kurulmuştur. Mesleki eğitimde işletmelerde beceri eğitimi güçlendirilmiş ve uygulamalı eğitime ağırlık verilmiştir. Mesleki eğitimde mükemmeliyet merkezleri olarak kurulan AR-GE merkezlerinde fikri mülkiyet çalışmaları odağa alınmış ve bu kapsamda patent, faydalı model, tasarım ve marka üretim ve tescil sürecine ağırlık verilmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı mesleki eğitimde kaliteyi yaygınlaştırmak ve okullar arası başarı farkını azaltmak için yeni bir adım atarak ‘Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi’ni başlatmıştır. Bu çalışmada bu proje tanıtılmakta ve proje kapsamında atılacak adımlara değinilmektedir. Proje kapsamında mesleki eğitimde seçilen okulların altyapısı ve eğitim-öğretim ortamları iyileştirilecek ve zenginleştirilecektir. Diğer taraftan öğrencilere yönelik temel beceri eksikliklerini telafi etmeye yönelik eğitim desteği ve kişisel gelişim destekleri verilecektir. Ayrıca öğrencilerin velilerine yönelik hayat boyu öğrenme kapsamında eğitim desteği verilecektir. Süresi bir yıl olarak belirlenen proje başarılı bir şekilde tamamlandığında Türkiye’de mesleki eğitimde yaşanan iyileşme tüm okullara yayılmış ve toplam bir iyileşme sağlanmış olacaktır. Ayrıca, mesleki ve teknik Anadolu liseleri ile diğer lise türleri arasındaki başarı farkları da azalacaktır.

Anahtar Sözcükler: 2023 Eğitim Vizyonu; mesleki eğitim, temel beceriler, okullar arası başarı farkı, eğitimde eşitlik

Giriş

Ülkeler işgücü piyasalarının insan kaynağı ihtiyacını karşılamada mesleki eğitime büyük önem vermektedir. İşgücü piyasalarında yaşanan dönüşümlere uyumlu bir mesleki eğitim sistemi kurgulamak için mesleki eğitimde sürekli revizyonlar yapılmaktadır (Coenen et al., 2015; Fuller, 2015; Hanushek et al., 2017; Özer ve Perc, 2020; Rözer ve Werfhorst, 2020; Sahlberg, 2007; Shavit ve Müller, 2000). Mesleki eğitimde yapılan revizyonların temel amacı mesleki eğitim aracılığıyla öğrencilere iş piyasasının değişen taleplerine uyum sağlayabilecek beceriler kazandırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda mesleki eğitim sistemleri, mesleki becerilerinin yanı sıra öğrencilere genel bilişsel becerileri ile birlikte sosyal becerileri kazandıracak şekilde yeniden yapılandırılmaktadır (Özer, 2020a). Bu becerileri kazanan öğrenciler değişime daha kolay uyum sağlayabilmektedir. Böylece mezunların okuldan işe geçişleri kolaylaşmakta ve genç işsizlik oranları düşmektedir (Allmendinger, 1998; Bol et al., 2019; Breen, 2005; DiPrete, 2017; Muja et al., 2019a; 2019b).

Yükseköğretimin son yıllarda kitleselleşmesi ve erişimin kolaylaşması öğrencilerin yükseköğretime yönelik taleplerinde artışlara yol açmıştır. Dahası yükseköğretim mezunlarının istihdam imkânlarının yüksekliği ve prestijli mesleklere erişimi kolaylaştırması

bu talebi sürekli artırmaktadır (Korber, 2019). Bu durum yükseköğretime öğrenci geçişinin daha yoğun olduğu eğitim türlerinin öğrenciler tarafından daha fazla tercih edilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla akademik eğitim veren okul türleri öğrenciler tarafından daha fazla tercih edilir hale gelmektedir. Bu eğilim uzun vadede hemen hemen tüm ülkelerde öğrencilerin mesleki eğitime yönelimlerini zayıflatmakta, dolayısıyla mesleki eğitim okulları giderek görece akademik olarak başarısız öğrencilerin kümelendiği okullara dönüşme riski ile karşı karşıya kalmaktadır (EQAVET, 2015). Almanya gibi geleneksel olarak güçlü mesleki eğitim sistemleri bile bu sorundan etkilenmektedir (Deissinger, 2015; Özer, 2020a; Solga et al., 2014). Mesleki eğitim, bir taraftan otomasyon ve yapay zekânın üretim ve hizmet sektöründe giderek yaygınlaşması karşısında kazandırması beklenen becerilerde hızlı dönüşümler yapması sorumluluğunu taşıırken diğer taraftan temel ve akademik becerilerde eksikliklerle gelen öğrencileri yeni koşullara adapte edebilmenin ağır sorumluluğu ile yüzleşmektedir (Acemoğlu ve Restrepo, 2018; Özer ve Perc, 2020; Perc et al., 2019).

Türkiye’de de mesleki eğitime ilişkin dünyada yaşanan bu eğilime benzer bir eğilim yaşanmaktadır. Akademik olarak görece başarılı öğrenciler yükseköğretime erişimi kolaylaştıran lise türlerine yönelmektedir. Bu eğilim, doğal akışında sorunlar yaşanan mesleki eğitim için ek zorluklar oluştururken Türkiye’de mesleki eğitime yapılan diğer müdahaleler de mevcut sorunların şiddetini artırmıştır. 1999 yılında uygulamaya giren ve mesleki eğitim mezunlarının yükseköğretime erişimini kısıtlayan katsayı uygulamasının 2012 yılına kadar uygulanması akademik olarak başarılı ve yükseköğretime devam etmek isteyen öğrencileri mesleki eğitimden uzaklaştırmıştır (Özer, 2020b). On yılın üzerinde yürürlükte kalan bu uygulamanın mesleki eğitime ve dolayısıyla işgücü piyasasına maliyeti oldukça yüksek olmuştur. Uygulama, akademik açıdan başarılı olan ve mesleki eğitim almak isteyen öğrencilerin yükseköğretime geçişte yaşayacakları dezavantaj nedeniyle akademik eğitime yönelmesine neden olmuştur. Bu uygulama kaldırıldıktan sonra bir dönem tüm liselere merkezi sınav puanı ile yerleştirme yapan sistem (TEOG) de sınav puanı en düşük öğrencilerin mesleki eğitimde kümelenebilmesine yol açmıştır (Bozgeyikli, 2019). Her iki uygulama da mesleki eğitimde akademik olarak başarısız öğrencilerin oranını artırmış ve eğitim ortamlarını daha dezavantajlı hale getirmiştir. Yapılan uygulamaların sonuçları mesleki eğitim sistemi ile sınırlı kalmamış eğitim sisteminin diğer bileşenlerini de etkilemiştir. Bu durum okullar arası başarı farklarının ve dolayısıyla eğitimde eşitsizliklerin artmasına yol açmıştır (Bölükbaşı ve Gür, 2020). Sonuç olarak uluslararası PISA öğrenci başarıları izleme araştırması sonuçları Türkiye’de okullar arası başarı farkından en olumsuz etkilenen lise türünün mesleki eğitim olduğunu göstermektedir (Cingöz ve Gür; 2020; Suna et al, 2020; Suna, Tanberkan ve Özer, 2020).

Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı (MoNE) mesleki eğitimi güçlendirmek için yıllardan beri çaba sarf etmektedir. Özellikle 2018 yılı sonunda açıkladığı 2023 Eğitim Vizyonu sonrasında attığı sistematik adımlar mesleki eğitimde çoğu sorunun çözülmesine yol açmıştır (Özer, 2018; Özer, 2019a; 2019b; Özer ve Suna, 2019; 2020; Özer, 2020c). Mesleki eğitim verilen tüm alanlarda müfredat sektörlerle yoğun çalışmalar sonunda güncellenmiş ve ulusal meslek standartları ile uyumlu hale getirilmiştir. Mesleki eğitimde kalite güvence sistemi kurularak sektör temsilcilerinin kalite süreçlerinde yer almaları sağlanmıştır. Ayrıca, mesleki eğitim verilen alan ve dallarda sadeleşmeye gidilmiş, yeni programlarda genel ve jenerik becerilere daha fazla yer verilmiştir. Yeni programlarda öğrencilerin dijital okuryazarlıklarını geliştirecek

derslerin ağırlıkları da artırılarak teknolojik gelişmelere uyum sağlama becerileri desteklenmiştir (Canbal et al., 2020). Sektörlerle kurulan güçlü işbirlikleri öğrencilerin mesleki eğitime yönelimlerinin artmasını sağlamış ve 2020 yılında mesleki teknik eğitimi tercih eden öğrenci sayısında 2018 yılına göre %63'lük artış sağlanmıştır. Dahası sınavla öğrenci alan mesleki eğitim okullarında doluluk oranları arttığı gibi bu okulların taban puanlarında da her yıl artışlar sağlanmıştır (Özer, 2020b). Yaşanan süreç sonunda artık akademik olarak başarılı öğrencilerin de mesleki eğitime yöneldikleri görülmüştür. Bu süreç, katsayı uygulaması ve TEOG sonrasında öğrenci tercihleri açısından mesleki eğitimde yaşanan kırılmanın onarılması açısından önem teşkil etmektedir.

2023 Eğitim Vizyonu sonrasında mesleki eğitimde atılan adımların somut sonuçları Covid-19 salgınında görülmüştür. Özellikle Covid-19 salgını ile mücadele günlerinde meslek liselerinde toplumun ihtiyaç duyduğu ürünlerin hemen hemen hepsi üretilebilmiştir (Özer, 2020d; 2020e; 2020f; Özer ve Suna, 2020). Bu kapsamda dezenfektandan maskeye, yüz koruyucu siperden solunum cihazı ve maske makinesine kadar çok sayıda ürün üretilerek ihtiyaç noktalarına ulaştırılabilmektedir. Mesleki eğitim okullarının bu süreçteki performansı toplumun mesleki eğitime bakışını olumlu etkilediği gibi mesleki eğitim öğrenci ve öğretmenlerinin uzun yıllardır zayıflayan özgüvenlerinin güçlenmesine yol açmıştır. Ayrıca, sektörlerle son iki yıldır yürütülen büyük ölçekli iş birliklerinin bu şekilde olumlu sonuç vermesi işverenlerin de işbirliklerine güvenlerini artırarak yeni projelerin geliştirilmesini sağlamıştır.

MoNE gelinen noktada mesleki eğitimi güçlendirmek için iki önemli yeni projeyi başlatmıştır. Birincisi, Covid-19 salgını ile mücadele günlerinde mesleki eğitimin güçlenen üretim kapasitesini daha fazla güçlendirmek için altyapı ve insan kaynağı açısından güçlü 40 mesleki ve teknik Anadolu lisesinde AR-GE merkezi kurmuştur. Bu merkezlerin fikri mülkiyet konusuna odaklanmaları sağlanarak patent, faydalı model, tasarım ve marka üretim ve tescil çalışmaları yapmaları sağlanmıştır. İkinci olarak, mevcut mesleki ve teknik Anadolu liselerinden devamsızlık ve terk oranları ve akademik başarı açısından diğer okullara göre sorunlar yaşayan 1.000 okul tespit edilmiştir. Bu okullara yönelik kapsamlı destek paketini içeren 'Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi' başlatılmıştır.

Bu çalışmada 'Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi'nin detayları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca bu projenin bir taraftan mesleki eğitimin kalitesine etkileri ve diğer taraftan okullar arası başarı farklarının azaltılmasına katkıları tartışılmaktadır.

Başarı Farklarını Azaltmaya Yönelik Projeler

Türkiye'de okullar arası başarı farkları eğitimde eşitsizliği artıran en önemli sorunlardan birisini oluşturmaktadır. Okullar arası başarı farkları okul dışı faktörlerden kaynaklanabildiği gibi eğitim sistemi ile ilgili yapısal problemlerden de kaynaklanabilmektedir (Özer, 2020g). Özellikle ailelerin sosyoekonomik seviye farklılıklarından kaynaklanan etkiler temel eğitimde öğrencilerin akademik başarılarını belirlemede önemli rol oynamaktadır. Örneğin öğrencilerin sosyoekonomik seviye farklılıkları Türkiye'nin PISA 2015 araştırma sonuçlarında ortaya çıkan puan farklılıklarını %9 oranında açıklarken (MoNE, 2016) bu oranın PISA 2018'de %11'e çıktığı görülmektedir (OECD, 2019). Türkiye'de sosyoekonomik seviye farklılıklarının

öğrencilerin akademik başarılarına etkisi ile ilgili çok sayıda çalışma yapılmıştır (Arslanargun vd, 2016; Coşkun ve Ünal, 2006; Dinçer ve Uysal-Kolaşın, 2009; Güllüpinar ve İnce, 2014; Oral ve Mcgivney, 2014; Özkan, 2010; Suna vd, 2020). Bu çalışmalar, öğrencilerin sosyoekonomik seviyelerinin akademik başarılarında önemli etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Türkiye’de temel eğitimde ortaya çıkan okullar arası başarı farklarının lise düzeyinde şiddetini artıran temel mekanizmanın liselere ayrıştırma (tracking) olduğu görülmektedir (Bölükbaşı ve Gür, 2020; Suna vd, 2020). Özellikle liselere yerleştirmede tüm öğrencilerin merkezi sınav puanlarının kullanıldığı ve 2018 yılında uygulamadan kaldırılan TEOG sisteminin bu farkların oluşmasında katkısı diğer sistemlere göre oldukça yüksek olmuştur (Suna vd, 2020). TEOG sisteminde alınan puanın sosyoekonomik seviye ile ilişkisi oldukça güçlü olduğu için öğrenciler aslında sosyoekonomik seviyelerine göre lise türlerine ayrılmıştır. Öğrencilerin sosyoekonomik düzeylere göre okullara ayrılmasının eğitim süreçleri üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerden başarı beklentisinin öğrencilerin başarı seviyelerine göre değiştiği gösterilmiştir (Oakes, 1990). Dolayısıyla bu şekilde yapılan okul ayrıştırmalarından en olumsuz etkilenen dezavantajlı öğrencilerin kümelenildiği okul türleri, öğretmenlerin düşük başarı beklentisi ile daha fazla dezavantajlı hale gelmektedir.

Cingöz ve Gür (2020) tarafından yapılan yeni bir çalışmada sosyoekonomik seviyenin TEOG puan farkını açıklama oranı %38 olarak hesaplanmıştır. Bu oldukça büyük bir oran olup TEOG sisteminde tüm liselere yerleştirmede sosyoekonomik seviyenin ne kadar belirleyici olduğunu göstermektedir. Çalışmada ayrıca en yüksek sınav puanına sahip öğrencilerin yerleştiği fen liselerine devam eden öğrencilerin büyük çoğunluğunun üst sosyoekonomik seviyeye sahip olduğu, buna karşın en düşük sınav puanına sahip öğrencilerin yerleştiği mesleki ve teknik Anadolu lisesi öğrencilerinin yarısından fazlasının ise alt sosyoekonomik seviyeden gelen öğrencilerden oluştuğu gösterilmiştir. Fen liseleri ile ilgili bu bulgu Suna vd (2020) tarafından yapılan yeni bir çalışma sonuçları ile tutarlıdır. 2018 yılında bu uygulamadan vazgeçilerek yeni sistemde sadece liselerin kontenjanının %10’unun merkezi sınav puanıyla, geriye kalan kısmının ise mahallinden ve okul başarı puanı ile yerleştirildiği yeni bir yerleştirme sistemine geçilmiştir.

MoNE okullar arası başarı farklarını azaltmak için yıllardan beri farklı projeler uygulamaktadır. İlkokullarda temel beceri eksikliklerini telafi etmeye destek olmak için ‘İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP)’ projesi başarılı bir şekilde uygulanmaya devam etmektedir (Gençoğlu, 2019). Diğer taraftan ortaokul ve liselerde öğrencilere derslerinden telafi imkânı verebilmek için destekleme ve yetiştirme kursları tüm ülkede hizmet vermeye devam etmektedir. Bu çalışmada tanıtılan ‘Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi’ ise MoNE tarafından okullar arası başarı farklarını azaltmaya yönelik en büyük ölçekli girişimi oluşturmaktadır.

MoNE eğitimde kaliteyi artırmak ve ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde okullar arası başarı farklarını azaltmak için 2019 yılında Bakanlık bünyesinde ‘Ulusal İzleme ve Değerlendirme Birimi’ kurmuştur. Bu birim eğitim sisteminin farklı boyutlarını sürekli izlemekte, araştırmalar yapmakta ve elde ettiği bulguları ilgili birimlerle paylaşmaktadır. Elde edilen bulgular sonrasında atılan adımların yol açtığı iyileştirmeleri de izlemektedir. Bu birim ulusal ölçekte öğrenci başarısını izleme araştırmalarına başlamıştır. Bu kapsamda 2019

yılında ilk kez 81 ilde 4, 7 ve 10'uncu sınıf düzeylerinde 2 bin 865 okulda ve yaklaşık 350 bin öğrenciyi kapsayacak şekilde Türkçe, matematik ve fen bilimleri dersleriyle ilgili öğrenci başarı izleme araştırması yapılmıştır (MoNE, 2019a). Bu birim yine 2019 yılında ilk kez Türkçe dört beceride (okuma, yazma, konuşma ve dinleme) ölçme yapan bir sınavı pilot proje olarak uygulamıştır (MoNE, 2019b). Ayrıca, destekleme ve yetiştirme kurslarında destek eğitimi alan öğrencilere yönelik her dönem sonunda 5'inci sınıftan 12'nci sınıfa kadar ortaokul ve lise tüm sınıf seviyelerinde Türkçe, matematik, fen bilimleri ve yabancı dil derslerinden izleme ve değerlendirmeye yönelik öğrenci başarı araştırması yapılması için ilk adım atılmıştır. Dolayısıyla bu birim aracılığıyla gerçekleştirilen çalışmalar okullar arası başarı farklarını oluşturan nedenleri incelemekte, sunduğu öneriler ile veriye dayalı politika geliştirme süreçlerine destek olmaktadır.

Projenin Kapsamı ve Hedefleri

Türkiye'de MoNE tarafından mesleki eğitim lise seviyesinde dört yıllık bir eğitim süreci olarak yapılandırılmış olup öğrencilere iki farklı seçenek üzerinden sunulmaktadır. Bu seçeneklerden ilkinde mesleki eğitim ağırlıklı olarak okullarda, mesleki ve teknik Anadolu liselerinde gerçekleştirilmekte ve beceri eğitimleri işletmelerde belirli oranlarda yer verilmektedir. Diğer seçenekte ise haftada bir gün okulda (Mesleki Eğitim Merkezi) eğitim verilirken diğer günlerde işletmelerde mesleki eğitime devam edilmektedir. Bu eğitim türünde geleneksel çıraklık, kalfalık ve ustalık eğitimi verilmektedir. Halen 3.259 mesleki ve teknik Anadolu lisesi ve 332 mesleki eğitim merkezi bulunmaktadır. Toplam 3.591 mesleki eğitim okulunda yaklaşık 1,5 milyon öğrenci eğitim almakta olup bu öğrenciler ortaöğretimde okuyan öğrencilerin yaklaşık %36'sına karşılık gelmektedir. Mesleki eğitimdeki öğrencilerin yaklaşık %8'i mesleki eğitim merkezlerinde eğitim almaktadır.

'Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi' kapsamında 3.259 mesleki ve teknik Anadolu lisesinden bazı kriterlere göre 1.000 okul seçilmiştir. Okulların seçiminde öğrencilerin devamsızlık oranı, disiplin suç oranı, akademik başarı oranı, sınıf tekrarı yapan öğrenci oranı ve örgün eğitim dışına çıkan öğrenci oranı gibi kriterler dikkate alınmıştır. Proje kapsamında seçilen bu okullarda yaklaşık 600 bin öğrenci eğitim almaktadır. Projenin genel amacı, mesleki eğitimde son yıllarda yaşanan iyileşmenin tüm okullara yaygınlaştırılması ve mesleki eğitimin kalitesinin artırılması, dolayısıyla da eğitim sisteminin kronik bir sorunu olan okullar arası başarı farkının azaltılmasıdır. Projenin süresi bir yıl olarak belirlenmiştir. Projenin tahmini bütçesi ise 150 milyon TL olarak belirlenmiştir.

Projede yönetici ve öğretmenlerin desteklenmesi, eğitim ortamlarının iyileştirilmesi, öğrencilere temel beceri eksikliklerini telafi etmek için eğitim desteği ve kişisel gelişim desteği verilmesi hedeflenmektedir. Ayrıca öğrenci velilerine yönelik hayat boyu öğrenme kapsamında eğitim destekleri sağlanacaktır. Bu bağlamda, seçilen okullardaki öğrenciler, öğretmenler ve öğrencilerin aileleri olmak üzere tüm paydaşların eş zamanlı desteklenmesi amaçlanmaktadır. Dolayısıyla projede seçilen okulların başarısını etkileyen okul içi ve okul dışı faktörlerde bütüncül bir iyileşmenin sağlanmasını odağına koymuştur.

Yönetici ve Öğretmenlerin Desteklenmesi: Proje kapsamında seçilen okulların yönetici ve öğretmenlerine yönelik eğitimler düzenlenmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla,

- a) Proje kapsamındaki okulların yönetici ve öğretmenlerinin proje farkındalığını artırmak ve bilgilendirmek için tüm okullara yönelik eğitimler düzenlenecektir.
- b) Okul yöneticilerine yönelik kişisel gelişim ve liderlik eğitimleri düzenlenecektir.
- c) Bu okullardaki tüm öğretmenlere yönelik projenin verimliliğini artıracak eğitimler düzenlenecektir.
- d) Bu okullardaki tüm meslek alan ve atölye öğretmenlerinin proje süresinde iş başı ve mesleki gelişim eğitimleri almaları sağlanacaktır.

Eğitim Ortamlarının İyileştirilmesi: Proje kapsamındaki okulların eğitim ortamlarının iyileştirilmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla

- a) Okulların bakım ve onarımlarına öncelik verilecektir.
- b) Okulların tamamında kütüphane oluşturulacak ve bilgi iletişim teknolojileri ile zenginleştirilecektir.
- c) Okullarda en az bir yeni laboratuvar kurulacaktır.
- d) Mevcut laboratuvarlar güncellenecektir.
- e) MoNE'nin 2019 yılında başlattığı okullarda tasarım ve beceri atölyeleri projesi kapsamında bu okullara en az bir yeni tasarım ve beceri atölyesi kurulacaktır.
- f) Bu okullara en az iki akıllı tahta desteği sağlanacaktır.

Temel Beceri Eğitim Desteği: Mesleki eğitim öğrencileri ilköğretim sonunda temel beceri eksiklikleri ile mesleki eğitime geçmektedir. Bu eksikliğin seçilen okullarda daha yoğun olduğu görülmektedir. Bu nedenle öğrencilerin bu eksikliklerini giderebilmeleri için destek sağlanması amaçlanmıştır. Bu amaçla,

- a) Proje kapsamındaki okullardaki öğrencilerin temel beceri eksikliklerini telafi edebilmeleri için destek eğitim programı geliştirilmiştir. Bu eğitimlerde özellikle Türkçe, matematik ve fen okuryazarlığına ağırlık verilecektir.
- b) Bu kapsamda gerekli materyaller hazırlanarak okullara ulaştırılacaktır.
- c) Destekleme ve yetiştirme kurslarında bu proje kapsamındaki okullara ilave destek eğitimleri sunulacaktır.
- d) 81 ilde bulunan ve özel yetenekli öğrencilere eğitim desteği sunan Bilim ve Sanat Merkezleri (BİLSEM) 2021 yılından itibaren bu okul öğrencilerine proje geliştirme ve gerçekleştirme desteği sağlayacaktır.

Kişisel Gelişim Destekleri: Proje kapsamındaki okullardaki öğrencilere çok-boyutlu kişisel gelişim destekleri sağlanacaktır. Bu amaçla,

- a) Tüm öğrencilere ilk yardım eğitimi verilecektir.
- b) İsteyen öğrencilere yüzme öğretilenecektir.
- c) Tüm okullarda bireysel veya grup olarak spor aktiviteleri yapabilecek yaşam merkezleri oluşturulacaktır.

- d) Tüm okullarda bilim, kültür, sanat, spor ve sanayi gibi alanlarda başarılı ve tanınan kişilerin deneyimlerini paylaşmaya yönelik kariyer günleri her ay en az bir kez düzenlenecektir.
- e) Tüm öğrencilerin proje süresinde en az bir kez tiyatro, sinema gibi etkinliklere katılımları sağlanacaktır.
- f) Okullarda madde bağımlılığı üzerine bilgilendirici etkinlikler düzenlenecektir.
- g) Proje kapsamındaki okulların tamamı Anadolu güzel sanatlar ve spor liseleri ile eşleştirilecek ve ortak kültür, sanat ve spor etkinlikleri düzenlenecektir.

Öğrenci Velilerine Yönelik Destekler: Bu proje kapsamındaki okullardaki öğrencilerin velilerine hayat boyu öğrenme kapsamında eğitim desteği sağlanacaktır. Bu amaçla

- a) İllerde bulunan halk eğitim merkezleri velilerin taleplerini alarak istedikleri alanlarda eğitimler düzenleyecek ve sertifikalandırılacaktır.
- b) Velilerin açıköğretim yoluyla eğitimlerine devam edebilmeleri sağlanacaktır.
- c) Mesleki eğitim okulları tarafından yıllardan beri başarı ile uygulanan 'Meslek Liseleri Ailelerle Buluşuyor' projesinde bu velilere öncelik verilecektir.

Sonuç ve Tartışma

Türkiye'de mesleki eğitim yıllardan beri işgücü piyasasının ihtiyaç duyduğu insan kaynağını yetiştirerek ülkenin ekonomik kalkınmasına önemli katkı sağlamaktadır. Bu nedenle mesleki eğitimin gelişimine Cumhuriyet'in ilk yıllarından bu yana özel önem verilmiştir. Mesleki eğitime atfedilen önem başta Kalkınma Planları olmak üzere birçok politika belgesinde bu alana özgü maddelere yer verilmesinden görülebilir (Özer, 2020b). Mesleki eğitime verilen önemin diğer bir göstergesi de sosyal toplum kuruluşları başta olmak üzere birçok kurum ve paydaş tarafından mesleki eğitimi konu alan çalışmaların gerçekleştirilmesidir. Dolayısıyla mesleki eğitimin ekonomik gelişmedeki önemi konusunda kamu ve özel sektör mutabıktır.

Bununla birlikte Türkiye'de mesleki eğitimde yaşanan sorunların çoğu diğer ülkelerininkine benzemektedir. Ancak, mesleki eğitim mezunlarının yükseköğretime erişimlerini kısıtlayan katsayı uygulaması ve sonrasında liselere yerleştirmede tüm liselere merkezi sınav puanına göre yerleştirme uygulaması (TEOG) mesleki eğitimin Türkiye'de diğer ülkelere göre büyük sorunlar yaşamasına neden olmuştur. MoNE bu uygulamaların olumsuz etkilerini gidermek için yıllardan beri çabalamakta ve çok sayıda projeyi uygulamaktadır. Bu çabalar 2018 yılı sonunda 2023 Eğitim Vizyonu'nun açıklanmasından sonra daha sistematik hale gelmiş ve kısa sürede önemli mesafe alınmıştır.

2023 Eğitim Vizyonu sonrasındaki dönemin en önemli özelliği, sektörlerle kurulan işbirliklerinin ölçeği ve kapsamıdır. Sektör temsilcilerinin ilk kez mesleki eğitim sürecinin bütününe kapsayan bir işbirliği deneyimi yaşaması sağlanmıştır. Bu kapsamda mesleki eğitim verilen her bir alanın en güçlü temsilcileri ile kurulan işbirlikleri halen başarılı bir şekilde sürdürülmektedir. Bu iş birlikleri kısa sürede sonuç vermeye de başlamıştır. Mesleki eğitimde sektör temsilcileri birlikte yaşanan dönüşüm ve özellikle Covid-19 salgını ile mücadelede

günlerinde mesleki eğitimin sergilediği performans işgücü piyasası ve toplumda mesleki eğitime yönelik bakışı değiştirmiş ve 2020 yılında mesleki eğitimi tercih ederek yerleşen öğrenci sayısı 2018 yılına göre %63 artmıştır. Bunun bir sonucu olarak sınav puanıyla öğrenci alan meslek liselerinin doluluk oranları artmış ve en yüksek başarı düzeyinden öğrenci alan meslek liselerinin sayısı artmıştır. Dolayısıyla mesleki eğitimi artık akademik olarak başarılı öğrenciler de tercih etmektedir. Diğer taraftan 2018 yılında mesleki eğitim öğretmenlerinin iş başı ve mesleki gelişim eğitimleri alan öğretmen sayısı yaklaşık 2 bin 500 civarında iken bu sayı sektörlerin desteği ile son iki yılda 43 bine yükselmiştir. Dolayısıyla öğrencilerin eğitim yaşantıları üzerindeki en önemli faktör olan öğretmen niteliğini artırmak için sektörlerin desteği ile çok önemli bir adım atılmıştır.

Türkiye’de eğitim sisteminin en önemli sorun alanlarından birisini okullar arası başarı farkları oluşturmaktadır. Okullar arası başarı farklarından en olumsuz etkilenen lise türü diğer ülkelerde de olduğu gibi mesleki eğitimidir. Bu çalışmada ele alınan ‘Mesleki Eğitimde 1.000 Okul Projesi’ bir taraftan mesleki eğitimde kaliteyi artırmayı diğer taraftan okullar arası başarı farklarını azaltmayı hedeflemektedir. Proje, 81 ilde belirli kriterlere göre seçilen 1.000 mesleki ve teknik Anadolu lisesini ve yaklaşık 600 bin öğrenciyi kapsamaktadır. Proje, belirlenen okullardaki öğrencilerin temel beceri eksikliklerini telafi etmeyi, sosyokültürel sermayelerini artırmayı ve kişisel gelişimlerini desteklemeyi hedeflemektedir. Proje kapsamındaki okulların eğitim-öğretim ortamları iyileştirilecek ve farklı desteklerle zenginleştirilecektir. Ayrıca, bu okullardaki öğrencilere yönelik telafi eğitim ve kültür, sanat ve spor alanlarında kişisel gelişim destekleri sağlanacaktır.

Bu proje, MoNE tarafından okullar arası başarı farklarını azaltmak amacıyla başlatılan en büyük ölçekli projedir. Projeyi diğer projelerden ayıran en önemli özelliği, odağında sadece öğrencilerin olmaması, öğrencilerin yanı sıra okullardaki yönetici ve öğretmenleri ve özellikle aileleri kapsamasıdır. Cingöz ve Gür (2020) tarafından yapılan çalışmada okullar arası başarı farklarını azaltmada ebeveyn eğitim seviyesinin yükseltilmesi, öncelik verilmesi gereken politika alanlarından birisi olarak önerilmiştir. Ebeveyn eğitim seviyesi öğrencilerin akademik başarılarına etki eden önemli bir faktör olduğu için özellikle ebeveyn eğitim seviyesinin yükseltilmesi proje kapsamına alınmıştır. Süresi bir yıl olarak belirlenen projenin gerektirdiği bütçe oluşturulmuş, uygulamaya yönelik takvim belirlenmiştir.

Mesleki Eğitimde 1.000 Okul projesi, kapsamı, ölçüğü ve amacı doğrultusunda da dünyada dezavantajlı öğrencileri desteklemek amacıyla gerçekleştirilen önemli projeler arasında yer alacaktır. Proje, Amerika’da 2001-2015 yılları arasında uygulanan ve dezavantajlı öğrencileri desteklemeyi bir öncelik haline getiren *No Child Left Behind* yasası (USDE, 2005), Amerika’da 2006 yılından bu yana uygulanan Hamilton Projesinin eğitim alanı (Ander, Guryan ve Ludwig, 2016), İngiltere’de hükümet ve sosyal toplum kuruluşlarının desteğiyle toplam bütçesi 28 milyon poundu bulan destek projeleri (UK Department of Education, 2018) ve İrlanda’da 1960’lı yıllardan beri uygulanan Rutland Street projesi (Educational Research Center, 1998) ile benzer şekilde dezavantajlı öğrencileri odağına almaktadır. Bu bağlamda proje, çeşitli nedenlerle dezavantajlı konumda bulunan öğrencileri yukarı taşıyarak başarı farkını azaltmayı amaçlamakta ve eğitimde fırsat eşitliğini desteklemektedir. Başlatılan projenin desteklenmesi, yukarıda ifade edilen projeler gibi Türkiye’de de dezavantajlı öğrencileri

önceliklendiren büyük ölçekli bir projenin yararlarını sürekli kılarak başarı farklarının zamanla azalmasına destek olacaktır.

Mesleki Eğitimde 1.000 Okul projesinin en önemli özelliklerinden birisi, dezavantajlı öğrencilerin gelişiminin çok boyutlu şekilde ele alınması ve proje planlamasının buna göre yapılmasıdır. Zira OECD (2012), dezavantajlı öğrencilerin desteklenmesi için en önemli noktaların okulların fiziksel ve yönetsel eksikliklerinin giderilmesi, destekleyici bir okul atmosferi oluşturulması, öğretmen niteliklerinin artırılması, sınıf içi öğretim yöntemlerinin iyileştirilmesi ve okulun veliler ve sosyal toplum örgütleri ile etkileşiminin artırılması olduğunu göstermiştir. Proje kapsamında atılacak adımlarda da, dezavantajlı öğrencilerin desteklenmesi için uluslararası düzeyde kabul edilen unsurların tamamının dikkate alındığı görülmektedir. Dolayısıyla öğrencilerin ve ailelerinin mevcut dezavantajlarını telafi etmek için proje imkânlarının amaca uygun şekilde planlandığı görülmektedir.

Projenin süreci ve çıktıları Ulusal İzleme ve Değerlendirme Birimi tarafından sürekli izlenecek ve gerekli raporlama yapılarak kamuoyu ile paylaşılacaktır. Proje başarılı bir şekilde tamamlandığında Türkiye’de mesleki eğitimde yaşanan iyileşme tüm okullara yayılmış ve toplam bir iyileşme sağlanmış olacaktır. Diğer taraftan, mesleki ve teknik Anadolu liseleri ile diğer lise türleri arasındaki başarı farkları da azalacaktır. Ayrıca, bu projeden elde edilecek deneyimlerin okullar arası başarı farklarını azaltmada kullanılan mevcut projelerin iyileştirilmesine ve yeni projelerin oluşturulmasına yol açması beklenmektedir.

Kaynaklar

Acemoğlu, D., & Restrepo, P. (2018). Artificial intelligence, automation and work. NBER Working Paper 24196. National Bureau of Economic Research, Cambridge

Allmendinger, J (1998). Educational systems and labour market outcomes. European Sociological Review 5(3): 231-250.

Ander, R., Guryan, J., & Ludwig, J. (2016). Improving academic outcomes for disadvantaged students: Scaling up individualized tutorials. Hamilton Project. Retrieved from <https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/07/Full-Paper-1.pdf>

Arslanargun, E; Bozkurt, S; Sarioğlu, S (2016). Sosyoekonomik değişkenlerin öğrencilerin akademik başarısı üzerine etkileri. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9(3):214-234.

Bol, T., Eller, C.C., Van de Werfhorst, H.G., DiPrete, T.A. (2019). School-to-work linkages, educational mismatches, and labor market outcomes, American Sociological Review 84(2):275-307.

Bozgeyikli, H (2019) Mesleki ve teknik eğitimin geleceği. İLKE Geleceğin Türkiye Analiz Raporu No.2.

Bölükbaşı, S; Gür, BS (2020) Tracking and inequality: The results from Turkey, International Journal of Educational Development, 78:102262.

Breen, R. (2005). Explaining cross-national variation in youth unemployment: Market and institutional factors. European Sociological Review 21(2):125-134.

Canbal, MS, Kerkez, B, Suna, HE, Numanoğlu, KV, Özer, M. (2020). Mesleki ve teknik ortaöğretimde paradigma değişimi için yeni bir adım: Eğitim Programlarının Güncellenmesi. *Eğitim ve İnsan Bilimleri: Teori ve Uygulama*, 11(21):1-25.

Cingöz, ZK; Gür, BS (2020). Ekonomik, sosyal ve kültürel statünün akademik başarıya etkisi: PISA 2015 ve TEOG 2017 sonuçlarının karşılaştırılması, *İnsan ve Toplum*, doi:10.12658/M0563

Coenen, J, Heijke, H, Meng, C (2015). The labour market position of narrow versus broad vocational education programmes. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 7(9), DOI 10.1186/s40461-015-0020-x

Coşkun, MK; Ünal, B (2006). Kültürel sermaye, eğitim ve eşitsizliğin yeniden üretimi. *Sosyoloji Araştırmalar Dergisi*, 9(1):24-44.

Deissinger, T (2015). The German dual vocational education and training system as 'good practice'?. *Local Economy* 30(5):557-567.

Diñçer, MA; Uysal-Kolaşın, G (2009). Türkiye'de öğrenci başarısında eşitsizliğin belirleyicileri: Türkiye'de eğitimde eşitliğin geliştirilebilmesi için veriye dayalı savunu projesi araştırma raporu. İstanbul:Sabancı Üniversitesi, Eğitim Reformu Girişimi.

DiPrete, TA, Eller, CC, Bol, T, Van de Werfhorst, HG (2017). School-to-work linkages in the United States, Germany, and France. *American Journal of Sociology* 122(6):1869-1938.

Educational Research Centre (1998). *Early start preschool programme: Final evaluation report*. Retrieved from <http://www.erc.ie/documents/esfinal98.pdf>

EQAVET (2015). Actions to reduce early leaving in vocational education and training. Policy Brief.

Fuller, A (2015). Vocational Education. In: James D. Wright (Ed.), *International Encyclopedia of the Social&Behavioral Sciences*, 2nd edition, Vol.25, Oxford: Elsevier, pp.232-238.

Gençoğlu, C (2019). Milli bir destekleme ve yetiştirme sistemi modeli: İlkokullarda Yetiştirme Programı (İYEP), *Milli Eğitim Dergisi*, 48(1):853-881.

Güllüpnar, F; İnce, C (2014). Şanlıurfa'da eğitimsel eşitsizliklerin yeniden üretimi: Kültürel yapı, sosyal sermaye ve yapısal faktörlerin sosyolojik analizi. *Eğitim Bilim ve Toplum Dergisi*, 12(46):84-121.

Hanushek, E.A., Schwerdt, G., Woessman, L., & Zhang, L. (2017). General education, vocational education, and labor-market outcomes over the life-cycle. *The Journal of Human Resources*, 52(1), 48-87.

Korber, M. (2019). Does vocational education give a labour market advantage over the whole career? A comparison of the United Kingdom and Switzerland. *Social Inclusion* 7(3):202-223.

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB (2016)). PISA 2015 ulusal ön raporu. Ankara:MEB

Milli Eğitim Bakanlığı (2019a). Türkçe-Matematik-Fen Bilimleri Öğrenci Başarı İzleme Araştırması (TMF-ÖBA)-I: 2019. 4. Sınıf Seviyesi. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No:9. Ankara: MEB.

Milli Eğitim Bakanlığı (2019b). Dört Beceride Türkçe Dil Sınavı: Pilot Çalışma Sonuçları. Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi No: 11. Ankara: MEB.

- Muja, A, Blommaert, L, Gesthuizen, M, Wolbers, MHJ (2019a). The vocational impact of educational programs on youth labor market. *Reserach in Social Stratification and Mobility* 64:100437
- Muja, A, Blommaert, L, Gesthuizen, M, Wolbers, MHJ (2019b). The role of different types of skills and signals in youth labor market integration. *Empirical Research in Vocational Education and Training*, 11:6.
- Oakes, J (1990). *Multiplying inequalities: The effects of race, socialclass, and tracking on oppurtunities to learn mathematics and science*. Santa Monica: The RAND Corporation.
- OECD (2019). *Country note: Turkey*. Paris:OECD Publishing.
- OECD (2012). *Equity and Quality in Education: Supporting Disadvantaged Students and Schools*. OECD Publishing.
- Oral, I; Mcgivney, EJ (2014). Türkiye’de eğitim sisteminde eşitlik ve akademik başarı: araştırma raporu ve analiz. İstanbul:ERG.
- Özer, M. (2018). The 2023 Education Vision and new goals in vocational and technical education. *Journal of Higher Education and Science*, 8(3), 425–435.
- Özer, M. (2019a). Reconsidering the fundamental problems of vocational education and training in Turkey and proposed solutions for restructuring. *İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi*, 39(2), 1–19.
- Özer, M. (2019b). Background of problems in vocational education and training and its road map to solution in Turkey’s Education Vision 2023. *Journal of Higher Education and Science*, 9(1), 1–11.
- Özer, M., ve Suna, H. E. (2019). Future of vocational and technical education in Turkey: Solid steps taken after Education Vision 2023. *Journal of Education and Humanities*, 10(20), 165–192.
- Özer, M., ve Suna, H. E. (2020). The linkage between vocational education and labor market in Turkey: Employability and skill mismatch. *Kastamonu Education Journal*, 28(2), 558–569.
- Özer, M., & Perc, M. (2020). Dreams and realities of school tracking and vocational education. *Palgrave Communications*, 6, 34.
- Özer, M. (2020a). Mesleki eğitimde okuldan işe geçişi etkileyen yeni parametreler: Küresel dönüşümde yeni eğilimler. *İnsan ve Toplum*. 10(3):1-27, Doi: 10.12658/M0534.
- Özer, M (2020b). *Mesleki Eğitimde Paradigma Değişimi: Türkiye’nin Mesleki Eğitim İle İmtihanı*, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Kitapları.
- Özer, M. (2020c). Türkiye’de mesleki eğitimde paradigma değişimi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40(2):357-384.
- Özer, M (2020d). Vocational education and training as “a friend in need” during coronavirus pandemic in Turkey, *Bartın University Journal of Faculty of Education*, 9(2):1-7.
- Özer, M (2020e). Educational policy actions by the ministry of national education in the times of COVID-19 pandemic in Turkey, *Kastamonu Educational Journal*, 28(3):1124-1129.
- Özer, M (2020f). The contribution of strengthened capacity of vocational education and training systems in Turkey to the fight against Covid-19, *Journal of Higher Education*, 10(2):134-140.

- Özer, M (2020g). What PISA tells us about performance of education systems?, Bartın University Journal of Faculty of Education, 9(2):217-228.
- Özer, M; Suna, HE (2020). COVID-19 Pandemic and Education, In: M Şeker, A Özer, C Korkut (eds.), Reflections on the Pandemic in the Future of the Worlds, 157-178, Ankara: TÜBA.
- Özkan, N (2010). The role of families in the achievement of students at secondary education. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(2):262-271.
- Perc, M., Özer, M., Hojnik, J. (2019). Social and juristic challenges of artificial intelligence. *Palgrave Communication* 5, 61.
- Rözer, J, Van de Werfhorst, H (2020). Three worlds of vocational education: Specialized and general craftsmanship in France, Germany, and The Netherlands, *European Sociological Review*, 1-18, doi:10.1093/esr/jcaa025
- Sahlberg, P. (2007). *Secondary education in OECD countries: Common challenges, differing solutions*. European Training Foundation.
- Shavit Y, Müller W (2000) Vocational secondary education: where diversion and where safety net? *European Societies* 2(1):29-50
- Solga, H, Protsch P, Ebner C, Brzinsky-Fay C (2014) The German vocational education and training system: its institutional configuration, strength, and challenges. WZB Discussion Paper SP-I-2014-502.
- Suna, HE; Tanberkan, H; Özer, M (2020). Changes in literacy students in Turkey by years and school types: Performance of students in PISA applications, *Journal of Measurement and Evaluation in Education and Psychology*, 11(1):76-97.
- Suna, HE; Tanberkan, H; Gur, BS; Özer, M (2020). Socioeconomic status and school type as predictors of academic achievement, *Journal of Economy Culture and Society*, 61(1):41-64.
- Suna, HE; Gür, BS; Gelbal, S; Özer, M (2020). Fen lisesi öğrencilerinin sosyoekonomik arkaplanı ve yükseköğretime geçişteki tercihleri. *Yükseköğretim Dergisi*, doi:10.2399/yod.20.734921.
- UK Department of Education (2018). *Government pledge £28 million to support children and young people*. UK Press Release. Retrieved from <https://www.gov.uk/government/news/government-pledge-28-million-to-support-children-and-young-people>